

УДК 007 : 304 : 070 (477) + 004.738.5 + 32

ГЕНДЕРНИЙ ДИСКУРС І САМОРЕАЛІЗАЦІЯ ЖУРНАЛІСТОК У РЕДАКЦІЯХ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ-ВИДАНЬ

ВАСИЛЕНКО Ксенія,
аспірант,

Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка, вул. Мельникова, 36/1, м. Київ, 04119, Україна, e-mail: lbkoshkina@gmail.com

Стаття присвячена актуальній проблемі розвитку гендерної політики в інтернет-виданнях України. До цього часу практично немає емпіричних даних щодо гендерного ресурсу в національній інтернет-журналістиці, хоча цей вид ЗМК стрімко розвивається. Симптоматично, що переважно відомі громадсько-політичні інтернет-портали України очолюють жінки-журналістки (ZN.UA; LB.ua.; «Українська правда»). Проблема формування суспільної свідомості українства через соціальні мережі та інтернет-видання має бути розглянута з урахуванням специфіки гендерного процесу. Однозначно, потрібно брати до уваги неповторний стиль письма журналісток провідних українських інтернет-видань, ураховувати обсяг емпірики, яку може зібрати жінка-журналістка, і специфіку інтерпретації фактів. Головним у дослідженні слугував метод моніторингу. Традиційно використано історико-порівняльний метод дослідження. Авторка роботи вдалася до герменевтичного методу, зокрема дослідження адекватності сприйняття тексту й особливості мовної інтерпретації матеріалів за Г. Гадамером. Теоретичні посилання та висновки вже використовуються в практичній діяльності колективу редакції одного з найбільших в Україні інтернет-порталів.

Ключові слова: гендерна політика, журналістка, суспільна свідомість; стиль; політична культура; етика.

Вступ. Проблема гендерної нерівності в інтернет-журналістиці України очевидна, хоча вже не така злободенна, як кілька років тому. За власними підрахунками авторки статті, у трьох найсолідніших, найбільш відвідуваних національних інтернет-порталах кількість жінок-журналісток уже сягає 45–48 %, серед позаштатної автури ця цифра дещо нижча – від 40 до 45 % і вже зовсім мало журналісток серед колумністів і блогерів. В принципі останній факт можна пояснити прагматичними чинниками: як відомо, колумністика у великих інтернет-виданнях зазвичай не оплачується, як не оплачуються і публікації блогерів. Виходячи із загальної статистики зайнятості жінок на роботі, в родині в умовах великого міста, можна зрозуміти, чому більшість професіоналок у журналістиці не береться писати безоплатно. Як і в будь-якому процесі, проблема гендеру в журналістиці в інтернет-виданнях має досить своєрідний, до того ж дискусійний характер.

Так, приміром, часто наголошується на особливостях «жіночого стилю». Одразу виникає запитання: «А чи існує, власне, суто «жіночий стиль» викладу матеріалу? Причому проблему варто розглядати саме в аспекті нинішнього розвитку інтернет-журналістики. Історичний чи асоціативний ряд, екскурси в минуле століття можуть прислужитися лише як антагоністичне тло, оскільки ще навіть кілька десятиліть тому ми могли говорити про зважений, розсудливий, дещо емоційний і навіть ліричний стиль «жіночого письма». Нині політичні процеси настільки загострилися, соціальні конфлікти вирішуються, у буквальному сенсі цього слова, на полі бою, тож і жіноча журналістика набула принципово нових стильових ознак, іншої «драматургії», якщо характеризувати цим терміном весь корпус жіночої інтернет-журналістики України.

Проблемами жіночої журналістики в Україні, як друкованої, так і інтернет-журналістики, займаються відомі дослідниці: Н. Сидоренко, А. Волобуєва, В. Переде-
© Василенко К., 2016

рій, Т. Старченко, О. Сушкова та інші [1]. Вагомими в цій царині є останні дослідження М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманової, присвячені проблемам гендерного дискурсу в медіа [2]. Безперечно корисною для вітчизняних журналістів і журналісток стане оригінальна гендерна абетка, підготовлена колективом авторів (С. Котова-Олійник, Б. Стельмах, О. Ярош) [3].

Твердження українського науковця В. Іванова про те, що: «... інформація є глобальною проблемою сучасності, тому що саме від неї залежить успішне функціонування суспільства. Крім того, інформаційна взаємодія різних груп людства – найважливіша форма соціальної взаємодії. Саме від цього залежить суспільний прогрес» [4], має методологічне значення для розуміння принципів і методів застосування гендерної політики в сучасних медіа, зокрема електронних. Саме «інформаційна взаємодія різних груп людства» – найскладніше з точки зору методології завдання, без вирішення якого продуктивність української журналістики не буде повною.

Методи дослідження. Під час написання статті використаний історико-порівняльний метод дослідження. Особливо інтенсивно цей метод використовувався у вступному розділі та на початку роботи. З огляду на відносно недавню історію появи й існування інтернет-порталів в Україні, використання цього методу було обмежено. Збільшено частку порівняльного аспекту. Зауважимо, що авторка статті намагалася порівнювати тексти, стиль викладу тощо максимально толерантно, з урахуванням специфіки діяльності колег-редакторів та видавців національних інтернет-порталів. Широко використано метод моніторингу, що є природним для прагматичних за своєю суттю наукових публікацій. У статті використані дані соціології, але значною мірою – внутрішнього редакційного анкетування власне інтернет-порталів. Метод герменевтики був доречним у випадках, коли піддавалось аналізу питання адекватності сприймання читачами тексту, підготовленого журналісткою; наскільки текст повно передав ідею авторки тощо. За допомогою методу герменевтики була поставлена проблема власне особливої специфіки інтернет-текстів.

Результати й обговорення. Українська гендерна журналістика є явищем унікальним власне для країни, де фемінізм де-факто явище узаконене і на генному рівні закріплене у підсвідомості. У країні, де жінку поважають, ставляться до неї з повагою впродовж сотень років, однозначно, що й явище «жіночої» журналістики сприймається масовою свідомістю прихильно, із розумінням. Нагадаємо, що жіночий інтернет-журналістиці передувала власне пресова журналістика. Не маючи змогу провести ґрунтовний історичний екскурс, нагадаємо, що в другій половині минулого століття саме жінки домінували в редакціях районних, міських і обласних газет України з об'єктивної причини: у п'ятдесяти-шістдесяти роки минулого століття істотно відчувалася нестача чоловіків-журналістів через страшні втрати у Другій світовій війні.

Однак, як показує особистий досвід авторки статті, інтернет-журналістика саме в гендерному аспекті має свої принципові особливості, на яких необхідно одразу акцентувати увагу.

Перша і головна специфічна риса жіночої інтернет-журналістики полягає в розумінні того факту, що жінка-журналістка швидше за чоловіка вміє переключити свідомість, адекватно відреагувати на зміну в редакційній політиці, окремій публікації тощо. Річ у тому, що на відміну від пресової, інтернет-журналістика дозволяє «чистити», тобто правити матеріал, який уже вийшов в інтернет-простір. Це не означає, звісно, що хтось устиг зробити відповідну копію, щоб потім продемонструвати оригінал. Останнє часто трапляється в політичній журналістиці. Але коли потрібно внести правку в матеріал, переписати цілі блоки, змінюючи концепцію, жінки виявляються більш гнучкими, рішучими, а отже, їхні дії в інтернет-журналістиці можна кваліфікувати як професійніші.

Авторка статті підкреслює, що йдеться саме про видозміну журналістського твору, а не задум чи реалізацію. Тут не може бути об'єктивного аналізу в принципі, оскільки тоді б довелось аналізувати весь корпус матеріалів певної кореспондентки, порівнявши їх із корпусом кореспондента-журналіста, що було б не етично, не професійно. Тому в цій статті ми констатуємо лише перевагу жінки-журналістки, оперативність і продуктивність її роботи у процесі журналістської правки.

Друга специфічна риса діяльності жінок-журналісток в інтернет-виданнях: опанування ними жанрів, які до цього були пріоритетними для чоловіків-журналістів. Особливо це виявляється під час висвітлення подій так званого АТО, а в редакційній практиці більшості інтернет-видань – «війни на Сході України».

Хрестоматійно відомі репортажі Лариси Рейснер – тепер не унікальний випадок висвітлення жінкою-репортером перебігу воєнних подій. У редакції буквально кожного українського інтернет-порталу є штатні чи позаштатні репортерки, які їдуть у район бойових дій, щоб написати журналістський матеріал. Причини такого оригінального трактування гендерної філософії важко пояснити. Внутрішні розслідування, закриті опитування досить повно висвітлили причину подібних вчинків.

Серед мотивів поїздок жінок-журналісток у район бойових дій такі:

1. Бажання познайомитися зі справжніми мужчинами, захисниками. По можливості, створити сім'ю.

2. Бажання якомога повніше реалізувати себе в творчості. Війна, військові репортажі – викликають увагу і прихильне ставлення до авторки редактора. Можливість кар'єрного зростання.

3. «Мене туди тягне після першого разу». Мотивація дещо емоційна, але з подібним твердженням, проханням знову надати можливість відрядження «на війну» стикаються практично всі керівники інтернет-видань.

4. Необхідність помститися («За друга, чоловіка, брата»).

Остання мотивація є редакційною таємницею, вона не є публічною інформацією, проте не зважати на неї не слід. Із суто етичних міркувань вважаємо, що колись настане час і будуть оприлюднені імена українських жінок-журналісток, які не лише писали, а й стріляли в зоні АТО, порушуючи всі можливі закони журналістської етики.

Це – тема окремого розслідування, проте коли йдеться про гендерну політику в царині журналістики, зокрема жінки-журналістки на війні, то варто починати з досвіду американського репортера Ернеста Гемінгвея і радянського Артема Боровика. Тобто саме чоловіки-репортери першими порушили основні канони професійної етики, взявши до рук зброю.

У сучасній українській політичній інтернет-журналістиці, що може бути порівняна із бойовими діями на Сході, про гендерну політику потрібно також говорити в досить несподіваних, антагоністичних аспектах. Серед них головне: яким чином і якою мірою може використовувати професійну інформацію жінка-репортер, яка поставила собі завданням досягнення власної політичної мети? В українському політикумі, особливо в політичному спектрі 2015–2016 рр., є досить багато жінок-депутатів, які раніше були журналістками. Але парадокс полягає в тому, що депутатками вони стали саме завдяки професії інтерв'юера, репортера тощо.

Мусимо констатувати наслідок, не обговорюючи етичні принципи. Однак при нагоді зазначимо, що принцип об'єднання журналістики й політики не дуже відрізняється від «принципу» об'єднання політики й бізнесу. Останнє завжди приводило до вагомих втрат у різних соціумах, у різні часи. Проте в українських реаліях саме принцип поєднання журналістики й політичної діяльності став, по суті, дихотомічним.

Загальновідомим є ставлення до інформації кількох журналістських шкіл, що сформувалися на основі суспільної свідомості, історичного досвіду, культурних реалій тощо. Перший принциповий підхід: суто прагматичне висвітлення події,

без коментаря. Цей підхід сформувався під час громадянської війни у Сполучених Штатах Америки і ним досі керується найбільше інформаційне агентство світу Асошіейтед Прес.

Інший підхід у ставленні до опрацювання інформації, який умовно можна назвати «європейським»: опрацювання, тлумачення і коментар інформації власне журналістом.

Екстраполюючи обидва підходи до розуміння поняття «інформація», її трактування на політичні події в Україні, поставимо запитання, яке можна буде опрацювати й науково осмислювати лише через певний час: «Наскільки етично пояснювати, тлумачити, інтерпретувати певні події громадсько-політичного життя жінкою-журналісткою, якщо вона поставила за мету досягнення політичної кар’єри?». Враховуючи, що останнє, восьме скликання Верховної Ради України дало прецедент значного зростання жінок-депутатів, які починали свою творчу кар’єру в редакціях, в тому числі інтернет-видань, можемо говорити про системність, навіть – поступову методичність процесу.

Не маючи на меті розглядати питання гендеру в сучасній українській політиці, зазначимо, що політики-журналістки проявляють значну громадянську активність, подекуди порівняну лише з активністю чоловіків-журналістів, яких теж було обрано досить багато.

Виступи жінок-журналісток – народних депутаток в українському парламенті більш емоційні, жінка завжди справляє враження яскравістю метафоричного ряду, вдало підібраними асоціаціями, несподіваними порівняннями. Дається взнаки більш детальна розробка в минулому архітектоніки газетно-журнальної подачі, публікації в інтернет-виданні тощо. Журналістки із народних депутатів уміло користуються прийомами, які умовно назовемо «жіночою естетикою», а також основним принципом гендерства в сучасній українській політичній журналістиці: «Не можна чіпати жінку-журналістку, це викликає негативне сприйняття в соціумі, може призвести до дискредитації політичного діяча чи групи діячів, які спричинили це соціальне зло».

Факт побиття журналістки Тетяни Чорновіл викликав не лише збурення в українському соціумі, а й був одним із мотивів помсти влади Януковича під час Революції Гідності. *(Зараз ідеться про моральне об’єднання журналісток, які, знехтувавши своїми політичними поглядами, виступили на захист Чорновіл, а саме підтримавши її у своїх виступах під час Революції Гідності. – К. В.)* В будь-якому випадку, останніми роками можна з абсолютною впевненістю констатувати антагонізм ідеї Ж. Бодріара, згідно з якою *(ідеться про західну цивілізацію. – К. В.):* «Ми стали транссексуалами, як ми стали трансполітичними, індиферентними, андрогенними та гермафродитними істотами, які поєднують у собі різноманітні ідеології, ми носимо, знімаємо і знову одягаємо різноманітні маски, без того, щоб мати в голові чітке уявлення про сексуальне і політичне» [5, с. 34].

З огляду на вищенаведену цитату акцентуємо на проблемі, що, на нашу думку, найближчим часом стане однією із головних, до вирішення яких зможуть долучитися жінки-журналістки, жінки-політики. Йдеться про політичну діяльність уряду, який, пішовши на хибні вимоги західних колег, примусив Верховну Раду, а за нею уряд України ухвалити низку рішень, що стосуються не лише узаконення діяльності сексменшин, а й до певної міри, пропаганду самого факту їх існування. Теорія мультикультуралізму, як і теорія легалізації одностатевих шлюбів, не сприяла, як відомо, підвищенню народжуваності у західноєвропейських країнах, починаючи із п’ятдесятих років минулого століття.

Україна тим часом зазнає катастрофічних втрат у людському потенціалі на Сході країни, втрачає робочі руки на Заході, де молодь масово емігрує до Польщі, Італії, Іспанії. Перепис населення проводився давно, але за суто редакційними джерелами

авторка статті стверджує, що нині населення України не перевищує 41,8 млн осіб, з яких 15 млн – люди пенсійного, тобто не репродуктивного віку. За таких умов зробити перший крок: де-факто не лише легалізувати сексменшини, а й готуватися до другого: легалізувати одностатеві шлюби, як це вже зроблено в більшості країн Європи, – явний злочин проти українського суспільства.

Спостерігаємо поки що поодинокі виступи громадських інституцій проти цього процесу [6]. Проте, виходячи із загальної тенденції розвитку подій, проаналізувавши думку колег-журналісток, депутаток, провівши закриті соціологічні дослідження соціологічною службою LB.ua, стверджуємо, що найяскравіше ґендерна солідарність може виявитися в цьому питанні.

Висновки та перспективи. Ґендерні тенденції в українському інтернет-просторі – тема не лише актуальна, а й удачна, естетично довершена. Все більше жінок-журналісток, часто використовуючи суто специфічну форму подачі матеріалів, активно візуалізуючись в електронних ЗМК, впливають на формування суспільної свідомості. Процес цей незворотний, проблема жіночого начала в людській цивілізації, мотивація чоловічих вчинків під впливом жінки – проблема надзвичайно актуальна в сучасній Україні, збуреній революційними подіями й фактичною війною на Сході. Інтернет-видання надають унікальні можливості необмеженого розширення ґендерних тенденцій, а жінки-журналістки активно цьому сприяють.

Стаття обговорена на засіданні редакційної колегії інтернет-порталу LB.ua. Основні теоретичні положення реалізуються в журналістській практиці творчих працівників видання.

Подяки. Висловлюю подяку професорам І. Паримському та В. Різуну за фахову консультацію й моральну підтримку.

1. *Сучасна жіноча преса в Україні : покажчик / упоряд. А. М. Волобуєва, Н. М. Сидоренко.* – К., 1998. – 76 с.; *Передирій В.* Жіноча доля на тлі доби : літопис жіночого руху у світлі українських видань / Валентина Передирій, Наталя Сидоренко, Тамара Старченко. – К., 1999. – 120 с.; *Сушкова О.* Періодичні видання для жінок в Україні: динаміка розвитку та концептуальні особливості : [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Олена Сушкова ; МОН України, Сум. держ. ун-т. – Суми, 2009. – 143 с.; *Сидоренко Н.* Ґендерні ресурси сучасних мас-медіа : навч. посіб. / Н. М. Сидоренко, А. М. Волобуєва, Н. Ф. Остапенко. – К., 2012. – 111 с.

2. *Маєрчик М.* Ґендер для медій / М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманова. – Київ : Критика, 2013. – 220 с.

3. *Котова-Олійник С.* Ґендерна абетка для українських медіа: [посібник] / С. Котова-Олійник, Б. Стельмах, О. Ярош. – Л. : Волинська мистецька агенція «Терен», 2013. – 50 с.

4. *Іванов В.* Основні теорії масової комунікації і журналістики : [навч. посіб.] / В. Ф. Іванов. – К. : Центр Вільної Преси, 2010. – 258 с.

5. *Бодрийяр Ж.* Забыть Фуко / Ж. Бодрийяр. – СПб. : Владимир Даль, 2000. – 90 с.

6. *Вчені б'ють на сполох: на Україну чекають масштабні проблеми через нову «ґендерну» політику уряду [Електронний ресурс] // Національний Український Євангелічний Альянс.* – Режим доступу: <http://www.uea.org.ua/index.php/info-media/arkhiv-novyn/139-vcheni-b-iut-na-spolokh-na-ukrainu-chekaiut-masshtabni-problemy-cherez-novu-hendernu-politykuriadu>. – Дата доступу : 05.04.2016.

UDC 007 : 304 : 070 (477) + 004.738.5 + 32

The Gender Discourse and Self-Realization of the Female Journalists in the National Internet Media

Vasylenko Kseniia, PhD student,

Taras Shevchenko National University of Kyiv, The Institute of Journalism, 36/1, Melnykova St., Kyiv, 04119, Ukraine, e-mail: lbkoshkina@gmail.com

The article explores the gender policies in the Ukrainian online media. Even now, the empirical data on gender issues and policies in the national online media almost do not exist. According to various sources, the number of visits to the websites and portals of the largest Ukrainian Internet media reaches several hundred thousand per day. Sometimes, when it comes to high-profile and urgent investigations,

including those conducted by female journalists, the number of hits reaches several millions a day. It is symptomatic that most of the well known socio-political Internet portals in Ukraine are led by female journalists and editors. These include ZN,UA; LB.ua; «Ukrainian Pravda» etc. Therefore, the formation of the public awareness of the Ukrainians through the social networks and online publications should be considered in the light of the gender specificities. The female journalists often have their own style of writing and criteria of judgement, which attract more readers. The main research method applied in the article consists of the monitoring and comparing various sources. When it comes to studying the specificity of the ‘feminine style’ in journalism, the author utilises the hermeneutic method, especially as regards the perception of the text and particularities in the interpretation of language, in accordance with Gadamer’s approach. The theoretical findings and conclusions of the study have been already used in the work of the editorial groups of Ukraine’s largest Internet portals.

Key words: public awareness; information society; Internet; political culture; ethics.

Интернет-издания Украины как средство расширения информационно-коммуникационного пространства

Василенко Ксения

Статья посвящена актуальной проблеме развития гендерной политики в интернет-изданиях Украины. До этого времени практически отсутствует эмпирика гендерного ресурса в национальной интернет-журналистике, хотя данный вид СМК стремительно развивается. По различным сведениям число заходов на сайты и порталы самых крупных украинских интернет-изданий превышает несколько сот тысяч в сутки. Симптоматично, что основную часть известных общественно-политических интернет-порталов Украины возглавляют женщины-журналистки (ZN.UA; LB.ua.; «Украинская правда»). Проблема формирования общественного сознания украинского народа через социальные сети и интернет-издания должна быть рассмотрена с точки зрения специфики гендерного процесса. Однозначно, следует принимать во внимание часто абсолютно неповторимый стиль письма журналисток ведущих украинских интернет-изданий, учитывать объем эмпирики, которую может собрать женщина-журналист, и специфику интерпретации фактов. Главным методом исследования в статье выступил метод мониторинга, который был применен во всей работе. Традиционно был использован историко-сравнительный метод исследования. Автор работы применила герменевтический метод, в частности исследования адекватности восприятия текста и особенности языковой интерпретации материалов по Г. Гадамеру. Теоретические ссылки и выводы уже используются в практической деятельности коллектива редакции одного из самых крупных в Украине интернет-порталов.

Ключевые слова: гендерная политика, журналистика, общественное сознание, стиль, политическая культура, этика.

1. *Suchasna zhinocha presa v Ukrayini : pokazhchik / uporyad. A. M. Volobuyeva, N. M. Sydorenko. – Kyiv, 1998. – 76 s.; Peredyriy V. Zhinocha dolya na tli doby : litopys zhinochoho rukhu u svitli ukrayins’kykh vydan’ / Valentyna Peredyriy, Natalya Sydorenko, Tamara Starchenko. – Kyiv, 1999. – 120 s.; Sushkova O. Periodychni vydannya dlya zhinok v Ukrayini: dynamika rozvytku ta kontseptual’ni osoblyvosti : [navch. posib. dlya stud. vyshch. navch. zakl.] / Olena Sushkova ; MON Ukrayiny, Sum. derzh. un-t. – Sumy, 2009. – 143 s.; Sydorenko N. Henderni resursy suchasnykh mas-media : navch. posib. / N. M. Sydorenko, A. M. Volobuyeva, N. F. Ostapenko. – Kyiv, 2012. – 111 s.*

2. *Mayerchuk M. Hender dlya mediy / M. Mayerchuk, O. Plakhotnik, H. Yarmanova. – Kyiv: Krytyka, 2013. – 220 p.*

3. *Kotova-Oliynyk S. Henderna abetka dlya ukrayins’kykh media: [posibnyk] / S. Kotova-Oliynyk, B. Stel’makh, O. Yarosh. – Lutsk : Volyns’ka mystets’ka ahentsiya «Teren», 2013. – 50 s.*

4. *Ivanov V. Osnovni teoriyi masovoyi komunikatsiyi i zhurnalistyky : [navch. posib.] / V. F. Ivanov. – Kyiv : Tsentr Vil’noyi Presy, 2010. – 258 p.*

5. *Bodrijar Zh. Zabyt’ Fuko / Zh. Bodrijar. – Saint Petersburg : Vladimir Dal’, 2000. – 90 p.*

6. *The scientists are alarmed: the large-scale problems through a new «gender» policy of the government are waiting for Ukraine [Electronic resource] // National Ukrainian Evangelical Alliance. – Reference : <http://www.uea.org.ua/index.php/info-media/arkhiv-novyn/139-vcheni-b-iut-na-spolokh-na-ukrainu-chekaiut-masshtabni-problemy-cherez-novu-hendernu-polityku-uriadu>. – Accessed : 05.04.2016.*

Стаття надійшла до редакції 13.04.2016